

MANLLEUS DEL CATALÀ A L'ESPANYOL I DE L'ESPANYOL AL CATALÀ EN ELS DICCIONARIS NORMATIUS (DRAE, DIEC)

A la Lola Cañellas, rosa morena de la mar,
pubilla del «Mas del Manso» (1917),
senyora de la casa i la terra cambrilenca
dels seus avis paterns,
que ha seguit, en el seu caminar pel viatge de la vida,
arrelada al mas dels seus avantpassats,
del qual ha gaudit molt junt amb la seva família.
Adéu, mare, estel de la meva vida.

1. INTRODUCCIÓ

Aquesta comunicació se situa en el marc teòric del contacte de llengües, en aquest cas, entre el català i l'espanyol. En el contacte interlingüístic, el terme *manlleu* s'interpreta com l'element lèxic transmès d'un sistema lingüístic a un altre (Prat 2005: 363), i serà aquest terme l'elegit per denominar tant els mots de procedència catalana, transmesos al castellà, com els mots de procedència castellana, integrats en el català, i sancionats pels diccionaris normatius respectius, paraules que s'introdueixen en cada una de les llengües a causa de determinades influències, que són un reflex de les relacions culturals entre els dos medis lingüístics.

Quan ens referim a la importació de nous elements lèxics, en general, es tendeix a pensar en dues llengües, la transmissora i la receptora. Aquest procés de transferència del *manlleu* és gairebé sempre de *transmissió simple* —i algun cop de *transmissió complexa*— ja que es produeix de manera exclusiva entre dues llengües, encara que en la trajectòria etimològica n'hi poden haver intervingut d'altres, però des del punt de vista de la llengua receptora, només una ha actuat de transmissora.

2. MANLLEUS DEL CATALÀ A L'ESPANYOL

Ens proposem, en primer lloc, comentar algunes d'aquestes paraules introduïdes des del català com a llengua immediata, és a dir, alguns *catalanismes directes* que l'espanyol ha adoptat en algun moment de la seva història i que tenen difusió en l'actualitat en l'espanyol estàndard; i per conèixer aquests lemes que, segons el diccionari normatiu, procedeixen del català, s'ha consultat l'edició electrònica i en CD-ROM del *DRAE*, d'aquesta manera ha estat possible obtenir la informació relativa a aquests elements lèxics. S'ha dut a terme una recopilació lèxica basada en el buidatge selectiu del contingut etimològic d'aquest diccionari, descendent

d'una extensa tradició de diccionaris generals, en què l'especificació de la procedència dels lemes ocupa un lloc important, i és possible afirmar que, en aquest espai dedicat a l'etimologia, aquesta procedència es descriu amb les designacions de *catalán*, *valenciano* i *mallorquín*, encapçalades per la preposició *de*.

Després de consultar aquesta edició i escollir els termes objecte d'anàlisi, s'ha preparat un qüestionari lingüístic amb 65 vocables catalans que apareixen en el *DRAE*, al qual han contestat els alumnes i les alumnes d'aquest curs 2005-2006. En aquest qüestionari, primer de tot, hi figuren les dades personals de cada estudiant: nom i cognoms, edat, procedència i els estudis que està cursant. Cada paraula va seguida de tres propostes: *a) Coneixes la paraula? Sí..., No..., b) La utilitzes? Sí..., No..., c) Defineix-la*. Encara que el llistat s'ordena alfabèticament, es presentaran, a continuació, els termes seleccionats agrupats en camps lèxics.

2.1. Així, en l'espai de la *casa rural* es testimonien els següents mots: denominacions de la mateixa casa, *masía*; d'una part d'aquesta, *porche*; de qui treballa la terra, *payés*; de la terra amarada d'aigua, *fango*; dels estris o utensilis, *cordel*,¹ *litera*, *perol*, *picaporte*,² *pote*; i de teixits, *retal* (Colón 2002: 39).

Quant a *balda*, els alumnes no donen en cap moment el significat d'aldaba, amb marca diatòpica d'aragonès en el *DRAE* (veg. Borao 1908, Andolz 1992), sinó que aquesta paraula té avui en el castellà d'Aragó el sentit de 'prestatge', accepció que no apareix en el *DRAE*, però, en canvi, s'ha trobat en la base de dades *CREA* (*Corpus de referencia del español actual*, s.v. [1/09/2006]).

Del vocable *empeltre* 'olivo injerto, pequeño, muy fructífero, de aceituna negra, buena para adobar y para el molino', recull el *DRAE* aquesta significació com aragonesa. Un 9,09% dels nostres alumnes la defineixen com 'variedad de oliva'.

2.2. Referents a la botànica s'han inclòs: *boj*,³ *borraja*, *clavel*,⁴ *dátil*,⁵ *escarola*,⁶ *pansido* i *trébol*.

L'espanyol *tirabeque*, del cat. *tirabec*, d'acord amb els resultats obtinguts en els qüestionaris, els alumnes no el coneixen; solament el sap definir un estu-

1. Del cat. *cordell*, avui valencià, enfront de *cordill* de Catalunya (*DECH* II, 273a).

2. Préstec generalitzat per tot l'Aragó (Prat 2003: 427).

3. Segons el *DRAE* procedeix «del cat. y arag. *boix* y este del lat. *buxus*». Creu el *REW* que es va prendre del cat. *boix*; no obstant és difícil admetre l'origen forà per a una planta que no falta al centre d'Espanya, i que no ha tingut un altre nom en castellà. Tal vegada és un aragonesisme explicable per la gran abundància de *boix* als Pirineus; cf. *buxo*, *buixo* en arag. ant. (*DECH* I, 614).

4. Del cat. *clavell* 'flor del clavell', designada amb aquest nom per la seva olor semblant a la del *clavell* 'clau d'espècia' [1455], accepció que prové del cat. ant. *clavell* 'clau de lavar' (s. XIII) per la seva forma (*DECH* II, 98b).

5. Segons el *DRAE* ve «del cat. *dátil*, este del lat. *dactylus*, y este del gr., propiamente 'dedo', por su forma».

6. Encara que el *DRAE* proposa que deriva «del cat. y prov. *escarola*», tanmateix el *DECH* (II, 687a) suggereix que probablement s'ha pres del cat. i justifica la procedència catalana en la terminació femenina *-ola*, sufix de caràcter diminutiu.

diant alacantí; no gensmenys, *a posteriori*, he pogut saber que alguns empren, per aquest concepte, la paraula aragonesa *bisalto*.

Pel que fa a la paraula *alberge*, de filiació catalana, s'assenyala la marca diatòpica d'Ar., Navarra y Rioja (*DRAE*), i s'indica que es veu aragonesa amb el sentit d'«albaricoque». Un 90,91% d'alumnes coneix la paraula, ben definida per un 78,79%.

2.3. Propis de l'alimentació o gastronomia són: *absenta*, *alioli*, *atiparse*, *butifarra*, *codoñate*, *confite*, *chuleta*,⁷ *ensaimada*,⁸ *escalivada*, *escudella*, *fuet*, *moscatel*, *paella* (del val.), *rape*, *tortel* i *ventresca*. Només un 12,12% defineixen el terme *tortel* ('bollo de hojaldre en forma de rosca' *DRAE*), ja que a l'Aragó se'n diu *roscón* o *corona*. Gran part dels alumnes catalanoparlants saben definir *atiparse*, *escalivada*, *escudella*, *esclafar*, *confite*, *codoñate* (en alguns casos fins a un 60%), enfront dels alumnes castellanoparlants que no superen el 10%.

El verb *capolar* 'picar la carne para hacer picadillo' procedeix del català i el *DRAE* inclou la marca diatòpica d'aragonès (Borao 1908), prolongació del cat. i oc. *capolar* (*DECH* I, 835b); mot que saben definir un 9,09% d'alumnes.

Així mateix *carquiñol* (del cat. *carquinyol*),⁹ 'pasta de harina, huevos y almendra machacada, a la que luego se dan varias formas', també l'atesta el *DRAE* amb informació diatòpica: *Ar. Cat. y Lev.*, definició que és matisada pel *DECH* 'pasta de harina, huevos y almendras o avellanas machacadas, muy cocida al horno'. Hem de dir que, dels estudiants enquestats, només un 18,18% del total la saben definir.

2.4. En relació amb el poble i les persones s'han seleccionat: *aguaitar*, que ha tingut sempre més vitalitat a Aragó, on apareix en primer lloc, i Navarra; tot i que no ha estat mai veu d'ús general (*DECH* I, 81a); *añorar*, *banderola*, *barra-ca* (cf. Colón 2002: 38), *convite*, *esquirol*,¹⁰ *forastero*,¹¹ *seo*.¹² El mot *panoli* 'dícese de la persona simple y sin voluntad' s'introdueix des del valencià *pa en oli*, «pan con aceite, una especie de bollo» (*DRAE*).

7. Del valencià *xulleta*, diminutiu del cat. *xulla* 'costilla' (*DRAE*).

8. És veu mallorquina, derivada de *saim* (veg. *DRAE*).

9. En català, a més de la forma *carquinyol*, meridional, valenciana i balear, existeix una variant *carquinyoli*, emprada a gran part de Catalunya, que ha de ser deformació recent, seguint el model d'altres paraules d'origen estranger (*DECH* I, 890a).

10. Segons el *DRAE*: «Del cat. *esquirol*, y este de L'Esquirol, localidad barcelonesa de donde procedían los obreros que a fines del s. XIX, ocuparon el puesto de trabajo de los de Manlleu durante una huelga»; avui s'empra en l'alt-aragonès oriental en el sentit propi, i va prendre el sentit de 'rompehuelgas, obrero que sustituye a un huelguista', que es va introduir en el cast.: Acad. després de 1899 (*DECH* II, 760b).

11. Del cat. *foraster*, grafia del dialecte oriental, en lloc de *forester*, der. de l'oc. ant. *forest* 'aldea, caserío fuera de la población' (*DECH* II, 971a). El català serví de pont de molts elements lèxics francesos i occitans (Colón 1993: 170), per tant és una veu de transmissió complexa (< cat. < oc. ant. < llatí), veg. Prat 2003: 182.

12. Al *DRAE* ja en 1817, com arag. especialment emprat en Aragó i en terres de llengua catalana: del cat. *seu* f. 'catedral', del lat. SEDES, cf. *DECH* V, 206b; Colón 2002: 39.

Amb marca diatòpica aragonesa¹³ s'atesten *esclafar* 'quebrantar, estrellar' (DRAE), 'aplastar, especialmente algo blando o parcialmente líquido' (DECH II, 310a), verb que sap definir un 2,21% dels alumnes enquestats; *fuchina* 'huida, escapada' (DRAE), comp. cat. *fugina, fer fugina* 'deixar d'assistir allà on calia anar, com a escola, a missa, etc.' (DIEC), mot que coneix i defineix un 6,06% d'alumnes amb el sentit de 'hacer novillos', o 'escaparse'; *melsa*, paraula que coneix i sap definir un 3,03% com 'tranquilidad, paciencia'.

2.5. En el camp del comerç s'apleguen: *granel*,¹⁴ vocable que ha entrat al castellà com a terme especialitzat, ampliant amb posteritat la seva significació ja en la llengua receptora, fins a arribar a entrar en l'ús comú (Prat 2003: 326), *grapa*,¹⁵ *lonja*,¹⁶ *mercería*, *nácar*, *papel*,¹⁷ *píncel*.¹⁸

2.6. Fan referència al lleure: *capicúa*; *cobete*,¹⁹ *falla* (Colón 2002: 38), *naípe*,²⁰ *ninot*.

3. MANLLEUS DE L'ESPANYOL AL CATALÀ

Encara que l'aspecte més desenvolupat, des del punt de vista lèxic, és l'estudi de l'entrada de castellanismes en català, ens ha semblat interessant incloure, en segon lloc, com ha influït l'espanyol en el català estàndard, conseqüència del contacte que s'ha establert entre les dues llengües veïnes.

13. També és peculiar de Cuenca i Múrcia (cf. DRAE).

14. Amb el cat. *graner* es formà en el llenguatge nàutic la locució adverbial cast. i port. *a granel* [cast. 1691, port. 1550]: aplicat en principi al transport marítim d'espècies i grans a caramull, en el qual castellans i portuguesos van ser precedits pel tràfic mediterrani dels catalans a l'Edat Mitjana, la locució s'ha estès després a la venda de mercaderies sense empaquetar, i a qualsevol cosa que es realitza sense ordre ni mesura (DECH III, 196).

15. Procedeix del cat., on és paraula molt antiga i té major amplitud semàntica que en castellà, emprada també com a terme de ferreteria (DECH III, 200a).

16. El DRAE proposa que aquest mot ve «del cat. dial. *lonja*, este del fr. *loge*, cámara, habitación, y este del franco **laubja*, sala». Segons el DECH III, 694b és la 'tienda donde se venden ciertas especias', 'centro de contratación de mercaderes', pres del fr. *loge*, per conducte del cat. *llojja*; la variant *lonja* és avui mallorquina i valenciana. L'epèntesi de *n*, que en castellà apareix aïllada i no existeix en els altres romanços, a València forma part d'un conjunt de fets (Prat 2003: 208).

17. Del cat. *paper*, i aquest per via semiculta, del llat. *papyrus*, que ve del grec. El canvi d'*er* en *-el* és normal en els catalanismes i gal·licismes, veg. DECH IV, 386b-387a.

18. El DRAE proposa que ve del cat. *pinzell*, encara que el DECH IV, 553b suggereix que també podria tractar-se de l'oc. ant. *pinzel*.

19. Del cat. *coet* (DRAE), que deriva del cat. ant. *coa*, avui *cua* o de la seva equivalència mossàrab. És probable que sigui paraula catalana d'origen valencià, no solament per l'enorme popularitat i arrelament de les activitats pirotècniques en tot el País Valencià, sino també per la seva ubiqüitat en la toponímia i antroponímia (DECH II, 126a-127b).

20. De Catalunya ve sens dubte la menció més antiga entre les confirmades: la veu *naíp* surt entre les rimes en *íp*, a Jaume Marc, 1371; rima que té veritable interès perquè ens revela l'antiga pronúncia *naíp*, que també apareix a Jaume Roig (1460), veg. DECH IV, 208b.

El *DIEC* és la fase actual del diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans, i no és exagerat d'afirmar que el corpus lexicogràfic d'aquest és en curs d'elaboració des de 1911, i que és una realitat com a llibre des de 1932, any en què la llengua catalana va tenir el seu diccionari normatiu dut a terme pel mestre Fabra.

Se sol dir que el criteri de Pompeu Fabra, i amb ell el de la Secció Filològica, era d'abstenir-se d'incorporar una paraula provinent del castellà si la llengua ja tenia un sinònim genuí que feia innecessària aquella incorporació. Això és cert, en principi, però no sempre ha estat observat. Tampoc ningú no pensa que s'hagin d'esborrar de la llengua castellanismes que el diccionari de 1932 ja introduí, sense cap nota de forasteria, en sinonímia amb els mots tradicionals catalans corresponents. Els criteris pels quals s'ha guiat la Secció Filològica, en els debats sobre l'admissió o el refús de nous castellanismes, han estat l'històric i el geogràfic. Procedint així, ara han quedat incorporats un cert nombre de castellanismes al diccionari de la llengua, tant pel que fa a mots nous com a noves accepcions de mots que ja hi existien.

Amb la marca de cast. únicament apareixen en el *DIEC*: *armadillo*, *mon-te*, *parado*, *peso*, *seguidilla*,²¹ *tabasco*. Tots aquests vocables apareixen amb la mateixa forma i significat al *DRAE*, excepte *parado* 'varietat de bolero pròpia de Valldemossa'. Nogensmenys aquest diccionari manté els castellanismes que ja figuraven a les edicions de 1932, 1954 i següents, tant si no s'hi feia constar llur condició de forasters, com si hi eren senyalats amb la marca de cast. En la present edició l'indicador de castellanisme no figura en cap dels dos casos; per tant, hem hagut de fer una revisió acurada del *DIEC* per trobar aquelles paraules que procedeixen del castellà i que es poden emprar en el català estàndard, paraules que, igual com hem fet abans, classificarem a continuació per camps lèxics.

3.1. En l'àmbit de la casa destaquen: *alicates* (f. pl.),²² *espuma*, *fato*,²³ *marcelina*²⁴ 'plat amb una cavitat al mig per a aguantar-hi una xicra', *tresillo*, *xicra*.²⁵

3.2. En l'esfera de la botànica es registren: *caoba*, *drago*, *embero*,²⁶

21. Veu documentada a Labèrnia el 1840 (*DECat* VII, 745a), i anotada el 1599 a Guzmán de Alfarache i també a *Aut.* (*DECH* V, 191b).

22. El testimoni més antic és *alicats*, 1708 (*DECH* I, 170a).

23. Segurament pres del cast. *bato*, en la seva forma aragonesa *fato*, que encara que apareix en dos documents valencians de 1414 i 1439, avui sembla més usual al Principat que allà, per bé que pertot l'exclouen els diccionaris, per purisme (*DECat* III, 914a).

24. Corrupció del cast. *mancerina* (*DECat* V, 473a), del nom del marquès de Mancera, virrei del Perú, de 1639 a 1648, qui va idear aquesta espècie de plat. Es documenta a *Aut.* També s'atenta l'alteració popular a Aragó (Borao 1908, *DECH* III, 796a).

25. Pres del cast. ant. *xicara* (avui *jicara*), probablement d'origen mexicà (cf. *náhua xicabli* 'carabassa de veure'), cf. *DECat* IX, 539b; *DECH* III, 513b.

26. Paraula introduïda per l'Acadèmia el 1884 (*DRAE*, s.v. *envero*).

francesilla,²⁷ *quebratxo*,²⁸ *tamarisc*. En el camp dels animals, hi figuren: *burro*,²⁹ *periquito*,³⁰ i com a ictiònims: *llenguado*,³¹ *peixopalo*³² ‘estocafix, bacallà assecat sense salar-lo’ i *percebe*.³³

3.3. Entre els noms d'aliments es troben: *banana*,³⁴ *caldo*,³⁵ *gaspatxo*; *mondongo*,³⁶ *mançanilla*³⁷ ‘vi blanc que es fa en certs punts d'Andalusia’, *moniato*,³⁸ *natilla*,³⁹ *ranxo*,⁴⁰ *xoriç*, *xoriço*.⁴¹

3.4. Quant a denominacions de roba inclou: *banyador* ‘vestit de bany’, *babutxa*,⁴² *bufanda*, *cabritilla* ‘pell de cabrit adobada per a fer empenyes de sabata’, *marengo*, *merino* ‘teixit obtingut amb llana merina’, *miraguano*⁴³ ‘capoc, fibra blanca, fina i lleugera, molt semblant al cotó, que s'extreu de l'interior de les càpsules de les llavors del capoquer i que serveix per a omplir coixins, ma-

27. Del castellà es degué prendre en català, on Cavanilles ja l'anota com a nom de planta valencià (*DECat* IV, 164a).

28. Mot del Riu de la Plata i bolivià [1869], és el nom d'un arbust a Xile (*DECH* IV, 707b).

29. Derivat retrògrad, extret secundàriament de *burrico*, variant de *borrico*, primitiu que no ha existit mai en català (*DECat* II, 345a).

30. Del nom de persona *Perico*, diminutiu de *Pero* per *Pedro*, amb què es cridava el papagai (*DECH* IV, 491b).

31. En castellà no es documenta fins al 1490 i en català des del 1670. Fabra el 1932 trobà el mot genuí *palai*, però, l'admeté en el diccionari sense nota de desaprovació (*DECat* V, 153a).

32. Pres del cast. ant. *pexepalo*, compost del lleonès *pexe* ‘peix’ + *palo* ‘fusta’ (*DECat* VI, 378a).

33. Mot castellà del Cantàbric, probablement alteració de **polcébe(de)*, procedent del b. llat. *pollicipes*, *-edis*, compost de *pollex* ‘polze’ i *pes* ‘peu’, així anomenat per la seva forma semblant a un dit adherit amb un peduncle a les roques (*DECH* IV, 487).

34. D'origen incert, sembla procedir d'una llengua de l'oest d'Àfrica; el fruit es portà a la Hispaniola des de Canàries el 1516 (*DECH* I, 484a).

35. Amb el sentit de ‘brou’, cal dubtar que vagi ser importació castellana en tot el territori de la llengua (*DECat* II, 421a).

36. A Ribagorça, Pallars, Tarragona i Maestrat significa ‘morcilla hecha con sangre y gordura’ (*DECH* I, 489a).

37. Cf. *manzanilla*, *DRAE* ac. 8a.

38. Del cast. *boniato*, en català es testimonia el 1868, en una forma artificiosa *moniat* (*DECat* V, 772b); vocable que s'empra a Cuba, i a d'altres parts d'Amèrica i d'Espanya en aquesta variant assimilada (*DECH* I, 696a).

39. L'inclou Labèrnia el 1839 (*DECat* V, 884a).

40. Del cast. *rancho* ‘indret on s'allotgen una o algunes persones, especialment soldats, homes de mar i gent que viu fora del poblat, que es derivà antigament del verb *rancharse* o *ranchearse* ‘allotjar-se’, terme soldadesc pres del fr. *se ranger* (*DECat* VII, 100a). El vocable va continuar pertanyent bàsicament i fonamental al parlar de la milícia, amb la significació d'‘aplegament de diverses persones que en forma de roda mengen junts’; aplicat regularment als soldats, finalment es va arribar a ‘menjar que prenen junts els soldats i els marins’ (Acad. ja en 1817), i amb aquest sentit va passar al català (*DECH* IV, 768b).

41. En cat. central designa només l'embotit castellà de porc i pebre; però en una zona pirinenca, que abraça des del Pallars fins a Camprodon, s'aplica *xoriç*, *xoriço* a embotits autòctons, si bé revelen aquestes formes una antiga importació (*DECat* IX, 586a; *DECH* II, 392b).

42. Castellanisme segons la fonètica i la història (cf. *DECat* VII, 553b).

43. Del castellà de les Antilles, ja figura en el *DFa.*, però Coromines ja el recorda en ús c. 1915 (*DECat* V, 698a).

talassos, salvavides, etc.', *ponxo*,⁴⁴ *rebosillo*⁴⁵ 'peça de roba fina que en la indumentària femenina tradicional cobria el cap, els costats de la cara, l'esquena i els pits, i acabava en punta prop de la cintura'.

3.5. En relació amb l'ésser humà s'han localitzat: *camarilla* (cf. *DECat* II, 452a, Colón 2002: 180); *cartilla*, *francesilla*⁴⁶ 'allò que hom fa fora de l'acostumat i que implica una despesa extraordinària', *gamberro*, *ganso*⁴⁷ 'que va amb calma a caminar, a fer les coses', *gautxo*, *guapo*, *guilopo*,⁴⁸ *mamarratxo*⁴⁹ 'persona malgirbada, cosa molt mal feta, molt mal pintada, etc.', i el derivat *mamarratxada* 'acció extremament poca-solta, grotesca', *matxutxo*⁵⁰ 'conco, germà de l'hereu quan resta fadrí i continua vivint a la casa pairal; fadrí vell', *mudèjar*,⁵¹ *mulato*, *paio*, *patilla*, *pinxo*; *sagal*, *torero* i *torera*, *xotxo*, *xusma*. I pel que fa al culte s'han introduït: *alabar*, *alabanca*, *atxa*,⁵² i el derivat *atxera* 'peu o canelobre per a aguantar una atxa o atxes'.

3.6. En l'esfera del comerç es troben: *cucurutxo*⁵³ 'cucurull, esp. destinat a posar-hi confits, dolços o gelats', *estampilla* 'segell en què hi ha gravada la signatura d'algú', 'marca que s'estampa en un objecte per constatar-ne l'autenticitat', *estampillar*, *marxamo* 'senyal que es posa en una mercaderia a les duanes en prova que està despatxada o reconeguda; bolla', *quartilla*, *xavo*.⁵⁴

3.7. Pel que fa a noms de jocs: *codillo*⁵⁵ 'en el tresillo i altres jocs, el fet que un jugador faci més bases que el que ha obert el joc', *io-io* (cf. *yoyó*, *DRAE*);

44. Amb el significat 'peça d'abric consistent en una manta rectangular amb un forat al mig per a passar-hi el cap', no apareix fins al segle XVIII (*DECH* IV, 606b).

45. Del cast. *rebocillo*, conegut com a peça de roba de les mallorquines, on té -s- sonora, per tant no deu ser primari, ja que el cast. *rebozo* tingué ç sorda antiga (*DECat* VII, 155a).

46. Del nom de la planta s'extreu amb sentit figurat aquesta accepció [*DAG.*, *DFa.*], sentit que es troba en els costumistes del segle XIX (*DECat* IV, 164a).

47. Per comparació amb el pas poc àgil i cautelós de l'oca (*DECat* IV, 341b).

48. Pres del cast. provincial *galopo*, alterat en cat. per influència de *guilla* 'astúcia'; sobretot és valencià 'home toix però mal intencionat' (Enric Valor c. 1950); Giner comenta que més que 'curt' peça de 'massa llarg' (*DECat* IV, 310b-311a).

49. Alteració de l'antic arabisme *mobarrache* (*DECat* V, 406a).

50. Cf. *machucho* 'sosegado, juicioso', 'entrado en días', probablement de l'ár. *magug* 'gente del norte' (*DECH* III, 751b-752a).

51. S'aplicava solament als moriscs de Granada i Andalusia, mentre que els de la Corona d'Aragó rebien el nom de *tagarinos* (*DECH* I, 179a).

52. Castellanisme arrelat, ha conservat la seva vitalitat, i en aquest idioma continua essent l'expressió normal de la idea de 'torxa' (*DECH* III, 302a).

53. Cf. 'papel revuelto, rematado en punta por un lado y ancho por la boca, para llevar mercancías' [*Aut.*] (*DECH* II, 124b).

54. Del cast. *ochavo*, és manllevat *xavo* 'moneda que valia la meitat d'un quarto' [Belv.] (*DECat* IX, 406a). *Aut.* califica *chabo* de «voz chabacana y vulgar de que usa la gente zafia para explicar la moneda que comúnmente se llama ochavo», usual en molts indrets i en aquesta forma ha passat al cat. (*DECH* II, 305b).

55. Amb l'accepció de 'lance de perder' s'atesta aquest terme a Góngora, 1620, i a *Aut.* (*DECH* II, 117b-118a).

també *sortija* ‘famosíssim joc cavalleresc, en què un genet a tota velocitat havia de encertar a enfilat en un aro penjant la punta de la llança’ (DECH V, 331b); amb el temps es tornà festa popular de carrers, ja no cavalleresca, però amb vistosa i paperaire ornamentació del carrer, on de vegades la *sortija* es tornava cucaina, o l’abastar fruita dins una caldera d’aigua glaçada, com Coromines l’havia vista en barriades de Barcelona cap a 1910-1915 (DECat VIII, 99a).

3.8. En el camp del teatre: *astracanada*⁵⁶ ‘peça teatral còmica caracteritzada per una acció desbaratada’, *sarsuela*, *taquilla*,⁵⁷ *tarima*; i en el de la dansa: *bolero*⁵⁸ ‘ball d’origen andalús de ritme binari, molt popularitzat a Mallorca; música d’aquest ball’, *conga* (cf. DRAE, *conga*²), *fandango*, *jota*⁵⁹ ‘ball popular de caràcter viu i ritme ternari’, molt usat a Aragó i València, *tango*.⁶⁰

4. FINAL

Hem volgut, d’una banda, esbrinar el coneixement que tenen i l’ús que en fan els alumnes de llengua catalana de la Universitat de Saragossa d’alguns mots catalans que s’han introduït en el lèxic espanyol, la seva llengua materna, i que s’incorporen en el diccionari normatiu; així com del lèxic que han anat aprenent al llarg d’aquest curs en les classes de català (com a segona llengua, o també com a llengua materna), alumnes que tenen de 18 fins a 27 anys, procedents un 70% de Saragossa. D’aquesta manera, hem pogut copsar el grau de coneixement que tenen de l’espanyol, fonamental per a l’aprenentatge d’una altra llengua, ja que, com ho afirma Colón, «cada idioma té la seva individualitat, el seu lèxic privatiu» (1993: 128).

Ens ha semblat interessant incloure en la selecció duta a terme mots provinents del català, amb marca diatòpica aragonesa, ja que el veïnatge entre català i aragonès pot convertir-se en determinant en el procés de transmissió lèxica a l’espanyol, actuant com a intermediari i contribuint que el manlleu arribi a fer-se general i formar part de la llengua estàndard (Prat 2003: 35). Es comprova,

56. El principal autor d’aquest gènere còmic va ser Pedro Muñoz Seca 1881-1936; mot que encara no apareix en l’edició del DRAE de 1936 (DECH I, 384b).

57. Ja documenta aquesta paraula el DRAE en l’edició de 1884, diminutiu de *taca*, de l’àrab *taqa* ‘finestra’ (DECat VIII, 300b; DECH V, 362b).

58. Significa ‘sombbrero redondo, parecido al calañés’ a l’Argentina, i a Honduras i Guatemala ‘sombbrero de copa’. Si aquesta accepció fou andalusa, es pot imaginar que el nom del ball vingués del barret que portava el ballador. Afirma Estébanez Calderón que el *bolero* es va inventar a mitjan segle XVIII i s’anomenà així «por ser todo en saltos y como en vuelo» (DECH I, 616b).

59. De l’arcaic *sota* ‘ball’, derivat de l’antic *sotar* ‘ballar’ (DECH III, 528b).

60. Ball argentí que apareix en primer lloc en el sentit de ‘reunió de negres per a ballar al so d’un tambor’, i com a nom del mateix tambor: aquest serà el sentit primitiu i és probable que es tracti d’una veu onomatopèica. L’inclou l’*Academia* en 1899 amb la significació de «fiesta y baile de negros o de gente del pueblo, en América; música de este baile» (DECH V, 405b-406a).

però, que el coneixement d'aquestes paraules per part dels nostres alumnes aragonesos és minso; per tant, es pot confirmar que la seva difusió espacial no ha progressat i no s'han integrat en el vocabulari castellà.

I hem volgut, d'altra banda, complementar la nostra investigació revisant el *DIEC* per tal de cercar les paraules de procedència castellana, castellanismes totalment integrats i que es poden acceptar en l'aprenentatge del català estàndard.

Queda reflectit, a través d'una sèrie d'elements lèxics, manlleus acceptats per la norma estàndard de l'espanyol i del català, l'influx de doble direcció entre ambdues llengües. Ha de ser, doncs, el seny de les persones dedicades a l'ensenyament el que faci trobar el punt d'equilibri i el transmeti a les generacions del futur.

MARIA ROSA FORT I CAÑELLAS
Universitat de Saragossa

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ANDOLZ 1992: Rafael Andolz, *Diccionario aragonés*, Saragossa, Editores Mira, 4a ed. corregida i augmentada.
- BORAO 1908: Jerónimo Borao, *Diccionario de voces aragonesas*, Saragossa, Excm. Diputación Provincial de Zaragoza, Imprenta del Hospicio Provincial, 2a. ed.
- COLÓN 1993: Germà Colón, *El lèxic català dins la Romània*, València, Servei de Publicacions de la Universitat de València, Biblioteca Lingüística Catalana.
- COLÓN 2002: Germán Colón, *Para la historia del léxico español*, ed. preparada per Albert Soler i Núria Mañé, 2 vol., Madrid, Arco Libros.
- CREA: Real Academia Española, *Banco de datos (CREA) [en línea]. Corpus de referencia del español actual*. <http://www.rae.es>.
- DECAT: Joan Coromines, *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, 10 vol., Barcelona, Curial - la Caixa, 1980-2001.
- DECH: Juan Corominas y José Antonio Pascual, *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico*, 6 vol., Madrid, Gredos, 1980-1991.
- DIEC: Institut d'Estudis Catalans, *Diccionari de la llengua catalana*, Barcelona - Palma de Mallorca - València, Enciclopèdia Catalana i Edicions 62, amb la col·laboració de Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Editorial Moll i Edicions 3 i 4, 1995.
- DRAE: Real Academia Española, *Diccionario de la lengua española*, CD-ROM, 22a edició, Madrid, Espasa-Calpe S.A., 2003. <http://www.rae.es>
- PRAT 2003: Marta Prat, *Préstamos del catalán en el léxico español*, Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona, Servei de Publicacions (tesi doctoral digitalitzada: <http://www.tdx.cesca.es/tdx-1114103-150818>).
- PRAT 2005: Marta Prat, «La influència del català sobre el lèxic castellà: visió diacrònica», *Llengua & Literatura*, 16, 363-387.

